

Fremtidens EU. Europa er et politisk projekt, mener historikeren Uffe Østergård, der gerne ad åre ser Tyrkiet, Ukraine og Nordafrika tilknyttet EU. Og så skal EU opfinde hybridene mellem "nationalstaten, der ikke kan levere varen, og forbundsstaten, som ingen vil have".

Det her bliver stort, venner!

Af Ole Nyeng

IKKE langt fra det Bella Center, hvor stats- og regeringschefer fra 15 EU-lande sidder og træffer monumentale beslutninger om unionens udvidelse, mens 3000 mediefolk venter, skriver, lytter eller sender på de 4.800 ISDN-linjer, hvis de da ikke spiser sig gennem den 3,5 ton-frokost, som de 80 kokke og 250 køkkenassistenter har stablet på benene, ja, der sidder en dansk historie-professor og tænker højt over spørgsmålet: Hvor går egentlig grænserne for Europa? Hvor langt kan EU strække sig, uden at hele projektet udvandes?

Det foregår i anderledes trange lokaler : Københavns Universitet Amager, hvis bygninger var saneringsmodne fra det øjeblik , arkitekten lagde pennen fra sig. Men hos Uffe Østergård, direktør for Dansk Center for Holocaust og Folkedeabsstudier og Jean Monnet-professor i europæisk civilisation, er der store armbevægelser: "Det er umuligt at sige, hvor grænserne for EU går. EU er ikke et geografisk afgrænset projekt, det er projekt baseret på fælles værdier. Det europæiske fællesskab har levet i en permanent udvidelsesproces siden 1952, uden at det har ført til store problemer, heller ikke hvad angår opbakning i befolkningen, og processen vil fortsætte. Jeg kan ikke se, hvorfor vi et antal år ud i fremtiden ikke kan optage Tyrkiet, hvis tyrkerne ellers opfylder EU's krav. Vi skal jo ikke dele religion med hinanden. Og i princippet er der både gode historiske, men også geopolitiske argumenter for at knytte tætte forbindelser til de nordafrikanske lande og østlande som Ukraine. Det er den bedste måde at stabilisere vores omverden på."

Historikeren Uffe Østergård har ikke meget tilovers for argumenter, der bygger på en geografisk definition af Europa: "Grækerne opfandt ordet Europa om de uciviliserede egne, hvor der var koldt, folk var sløve, og der ikke fandtes demokrati. Sjovt nok gav de Europa navn efter en fönikisk prinsesse, så navnet stammer fra Mellemøsten. Det første store

”europæiske” imperium, Romerriget, strakte sig rundt om Middelhavet og havde grænse ved Elben. Alt nord for Elben så man som uciviliseret barbari. I den europæiske middelalder talte man ikke om Europa. Men om Kristenheden, *Respublica Christiana*, og den var ikke geografisk afgrænset. Først midt i det 15. Århundrede blev Europa brugt som fast geografisk begreb, da pave Pius den Anden forsøgte at blæse til korstog mod osmannerne. Og østgrænsen ved Ural var noget, russiske geografer fandt på engang i 1700-tallet, da de skulle legitimere omdannelsen af det moskovitiske fyrstedømme til en europæisk stat. Så hvad er Europa? Grænserne har været flydende op gennem historien, og er det fortsat.”

I stedet for faste grænser for EUs ekspansion og mure omkring vores velstand vil Uffe Østergård gerne genintroducere det gamle romerske begreb *limes*, et fortærræn, som blev anvendt om landområder, der lå i imperiets periferi og til en vis udstrækning blev beskyttet af imperiets militær og inddraget i imperiets økonomi.

”EU har to mulige strategier over for lande i nærområderne: enten kan vi bygge høje, faste mure, som skal forsvares, for at holde omverden på afstand. Det kræver, at vi er parat til at slå folk ihjel for at holde dem ude. Eller vi kan skabe dette Limes, dette fortærræn, for lande, der bliver tæt associeret med EU og med tiden kan opnå medlemskab.”

Tyrken som skræmmebillede

Men ét er geografi, noget andet er politisk kultur. Er Østergård ikke bange for, at et land som Tyrkiet, med sin islamiske religion, den byzantinske forvaltningskultur og den autoritære centralisme, der har præget Kemal Atatürks tyrkiske republik i det 20. Århundrede, vil være en fremmed fugl i det europæiske fællesskab ?

”Jeg kan sagtens forstå bekymringen over at optage Tyrkiet, men primært fordi det er et stort og fattigt land, ikke fordi det er muslimsk eller autoritært. Tyrkerne er altid blevet brugt som skræmmebillede i europæisk folkløse. I århundreder efter osmanneres fremstød blev det brugt som trussel mod uartige børn: Hvis du ikke makker ret så kommer tyrken. Man ”bander som en tyrk”. Og da osmannerne så blev svage i 1800-tallet blev de til ”Europas syge mand”. Bemærk ”Europas ”! Denne traditionelle opfattelse af `tyrken´ som barbarisk og tilbagestående bygger på en historisk determinisme, der er

ubegrundet, samt en reel uvidenhed om, hvordan Tyrkiet fungerer. Hvor mange ved, at stemme procenten ved valgene i tyrkiske landdistrikter efterhånden er højere end i visse højtudviklede europæiske lande? Demokratiet fungerer faktisk, og folk tager del i det. Hvilke ikke betyder, at de autoritære træk er udryddet eller at vi ikke skal stille skrappe krav til reformer, der skal gennemføres.”

Uffe Østergård sammenligner ”forskrækkelsen” over udsigten til at få de tyrkiske ”muslimer” med i EU, med den angst overfor det tilbagestående, katolske Sydeuropa, der prægede den danske debat før afstemningen i 1972.

”Dengang, da Danmark søgte optagelse i Rom-unionen, som den blev kaldt, var der vældig megen snak om, hvor stor forskel der var på protestanter og katolikker. Vi havde helt urealistiske forestillinger om, at f.eks. italienerne ville oversvømme os med deres mange børn, deres fattigdom og korrupsion. Og hvad er der sket: Italien har oplevet en enorm økonomisk vækst, det tilbagestående syditalienske bondesamfund er moderniseret til ukendelighed, den bebudede folkevandring til Nordeuropa udeblev- og italienerne er holdt op med at føde børn, hvad der faktisk har skabt en demografisk krise. Katolikkerne kom ikke og tog os! Der er svært at parallellisere, for en historisk erfaring varer, indtil den bliver brudt, og vi det er større befolkningstal, vi taler om i Tyrkiet. Men hidtil har EUs udviklingsstrategi – skaber man økonomisk gode livsbetingelser, bliver folk hvor de er – vist sig at holde!”

Hvad angår det ”islamiske” peger Uffe Østergård på to ting: Tyrkiet er nok islamisk i religiøs forstand, men ikke i politisk – og adskiller sig derfor markant fra de arabiske lande, hvor islams bud står over politikken. Samt: islam er allerede, på grund af de mange muslimer i Europa, en af Europas ”fem store kirker” sammen med den katolske kirke, de protestantiske kirker, de ortodokst-kristne og jødedommen. Desuden, fremfører Østergård, er EU principielt og reelt et sekulært samarbejde, byggende på adskillelsen mellem politik og religion.

- *Men vi ses i dag i meningmålingerne et markant flertal i Eus befolkninger imod tyrkisk medlemskab. Samtidig ser vi en voksende modsætning mellem befolkningerne og de politiske eliter, hvad angår hele Europa-projektet. Er det ikke arrogant- og farligt- af den politiske elite igen at gå imod folkestemningen og invitere Tyrkiet til forhandlinger?*

"Jo, det er det . Jeg anbefaler ikke, at man bare gennemtrumfer Tyrkiets medlemskab eller prøver at cykle hen over alle vanskelighederne. Men jeg anbefaler, at vi begynder den lange, vanskelige samtale med hinanden om, hvor EUs grænser går. Vi skal debattere, om det ikke også er til Europas fordel, at der skabes et stort, stabilt, demokratisk og markeds kapitalistisk land i dette særlige, geostrategiske vigtige område. Det er en debat, der ikke bør foretaget på grundlag af fordomme. Tyrkiet er et land, som rigtig mange europæere i disse år er ved at lære noget om, det er tæt på at være det mest populære feriemål i Europa. Det betyder alt andet lige, at den primitive opfattelse om, hvor mærkelige og anderledes tyrkerne er, vil forsvinde."

Uffe Østergård anerkender, at Tyrkiets optagelse bliver dyr: ifølge tal fra Europa-Kommissionen ca. 20 milliarder euro om året - næsten lige så dyr som den udvidelse med 10 nye medlemmer, EU vil gennemføre i 2004.

"Lige nu lyder det uoverkommeligt. Men vi taler jo ikke om at tyrkisk medlemskab i de nærmeste 10 år, men at indlede en proces, der måske om 15 eller 25 år vil føre til, at Tyrkiet bliver en del af EU. Til den tid kan vi håbe at østudvidelsen har virket, som alle økonomiske teorier siger, den vil, nemlig som en enorm stimulator for økonomien i både øst og vest, og af den angst for konkurrence om jobbene, som for øjeblikket plager store dele af Europa, men især Tyskland, viser sig ubegrundet."

Den europæisk hybrid

Grænserne for Europa er én ting, der vil præge den europæiske debat i de kommende år. En anden, mere påtrængende, er, hvordan de europæiske institutioner kan reformeres, så de bliver gearret til at håndtere et EU med 25, 27 eller til sin tid godt 30 medlemmer.

Uffe Østergård mener, at den voldsomme udvidelse af EU vil betyde to ting: et styrket EU-samarbejde udadtil med fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, en fælles militær styrke og en fælles udøvende myndighed i forhold til omverden, baseret på den opfattelse, at "en supermagt ikke kan undlade at være en supermagt, når den nu er det." Og et løsere samarbejde indadtil, "et EU i overlappende cirkler, hvor nogle lande går videre i samarbejdet end andre lande, sådan lidt patchwork-agtigt."

For supereuropæeren og føderalisten Uffe Østergård er det en svær erkendelse, men han indrømmer, at "det renlivede føderalistiske projekt har ingen fremtid for sig i et EU med 25 eller flere medlemmer."

"Jeg kan sagtens sige, at det ville være mere demokratisk med et føderalt Europa, hvis vi alle gik ind i det med glæde og engagement og følte os repræsenteret ved et af et stort, direkte valgt parlament. Kun på denne måde kunne vi få demokrati i EUs besluttende organer. Men det gør vi ikke. Vi har gennem blodsudgyldelser og krige opbygget disse nationalstater, der i dag er mere eller mindre velfungerende, men de er der. De er den primære enhed, folk kan identificere sig med, de leverer sikkerhed for de fleste mennesker. Selv i det lille Slovenien, der aldrig før i historien har haft en nationalstat, men var to-et-halvt hertugdømme underhabsburgerne og siden blev delrepublik i Jugoslavien, vil man aldrig drømme om at opgive nationalstaten.

Men samtidig siger fornuften os, at nationalstaten ikke *kan* levere de varer, som hører med til kontrakten: fred og sikkerhed, økonomisk fremgang, et bedre miljø. Det kan kun det forpligtende samarbejde gennem unionen, som til gengæld ikke har megen demokratisk legitimitet, fordi de politiske beslutninger træffes af regeringerne eller embedsværket under lukkede møder og så godt som uden for parlamentarisk kontrol."

For Uffe Østergård er det nu en af EUs vigtigske opgaver at "opfinde en hybrid mellem nationalstaten, som ikke kan levere varen, og forbundsstaten, som ingen vil have." En føderation af nationalstater, som dette modsætningsfyldte dyr hedder i EU-sprog.

"Vi er er nødt til at udtænkte noget, som vi intet forbillede har for, nemlig et overnationalt demokrati, der eksistere i symbiose med nationalstaterne. Jeg har ikke set trylleformularer, det bliver ikke let, men vi må nørkle med de eksisterende brikker. Et af parlamentarisk to-kammer system, der i højere grad involvere de nationale parlamenter. Åbne debatter i Ministerrådet og på topmøderne. Styrket deltagelse af de nationale parlamenters Europa-udvalg."

Alt sammen forslag, der bliver diskuteret i det nedsatte konvent om EUs fremtid.

Savnes: Dansk engagement

Så meget desto mere savner Uffe Østergård et dansk udspil til konventet og undre sig over, at al dansk energi tilsyneladende bruges på formandsskabet- og på endnu et replay af debatten om, hvornår vi for en ny folkeafstemning om de fire danske forbehold.

”Det ville da være skønt at få forbeholdene udryddet. De tjener hverken Danmark eller Europa, men har skabt en ulykkelig situation, som vi må se at få rodet os ud af. Men det er vores helt eget problem, ikke EUs, og så vidt jeg kan se, vil det være helt uproblematisk at få dem i den nye EU-traktat, der bliver resultatet på konventet – og på linje med en række andre undtagelser: Maltas ret til at slå småfugle ihjel og svenskernes ret til at bruge snus og andre ejendommeligheder, som man bruger til at markere sin nationale egenart med. Så hvorfor ikke få forbeholdene med i en ny traktat, så kan vi altid stemme dem væk, når tiden er moden til det, og vi er fri for at få rodet dem ind i den langt vigtigere debat om EUs nye traktat.”

Uffe Østergård synes, at den meget lave danske profil i konventetdiskussionerne er bekymrende.

”Der er, som om den til enhver tid siddende regering i Danmark kommer til at begå de samme fejl i EU-spørgsmål: man bagatelliserer konsekvenserne af en udvikling, der stensikkert er i gang i EU – enten fordi man vil narre befolkningen eller fordi man også er reelt uvidende. Jeg ved ikke hvad der er værst. Sekst lande har nu placeret tunge ministre i konventet, blandt andet sidder den tyske og den franske udenrigsminister der, og det er vel det sikreste tegn på, at det resultat, konventet fremlægger næste år, kommer til at præge EUs fremtidige indretning markant.

Det er i konventet, den mest vidtrækkende diskussion sker. Der er her, vi virkelig har interesser på spil. Så hvorfor går regeringen og oppositionen dog ikke for en gangs skyld ind i debatten åbent og begejstret og siger: ”Det her, det bliver stort, venner! Og vi er med! Lad os så tage den debat om hvordan Europa skal indrettes!”